

Materiały pochodzące
ze zbiorów FEZ

maszynowe karty
informacyjne

Bydgoszcz
terror

+
WOJCZYŃSKA Anna
z d. Kruszk

K-996/2784 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

..Wojcyszynska Anna.....

..I. K - 996/2784 Pm.....

..Bydgoszcz - Smukata-terror.....

I./1. Relacja

k. 2 s. 1-2

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora

II. Materiały uzupełniające relację

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora

k. 1 s. 1

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

V. Nazwiskowe karty informacyjne

k. 5

VI. Fotografie

I/1. Relacja.

1. Relacja o zamordowanej w obozie w Smukale -
- Wojskyniściej Annie - sporządzona przez Chylarecką
Marię (córkę), Gdynia 1948, mps (ksero).

k. 2 s. 1-2

Relacja o przebiegu w obozie w Smukale

1. Wojczyńska Anna z d. Kruszka
2. rodzice - Wincenty i Józefa z d. Król
3. ur. 1895r. Słabomierz k/Znina woj. bydgoskie.
4. rodzice rolnicy. mąż pracownik umysłowy
5. zaw.é nauczycielka, po wyjściu za mąż nie pracowała zawodowo
6. zamieszkała w 1939r. - Bydgoszcz z. ul. Dworcowa 58
w czasie wojny " " " "do aresztowania
potem obóz Smukała k/ bydgoszczy / podobóz Potulic.

II

1. kursy OPLG w Bydgoszczy
2. -
3. udział w akcji przeciwko panice i masowej ucieczce z miasta w czasie kampanii wrześniowej, oraz w akcji organizowania OPLG- kołanie rowów.

III

1. W październiku 1939r. aresztowana w związku z zabraniem jej brata powstańca Wlkp . na rozstrzelanie, któremu ,rannemu ,udało się w nocy uciec z miejsc. kazni. Po jakimś czasie zwolniona. Brata jej Tadeusza Kruszkę, rodzina ulekowała w szpitalu w Żninie , skąd został przez władze niemieckie zabrany i zamordowany.

We wrześniu 1941r. aresztowana przez gestapo w Bydgoszczy za patriotyzm polski. Po miesiącu, dzięki staraniom rodziny zwolniona i ponownie areszt. w listopadzie 1941r. Zwolniona jesz ze raz w bardzo złym stanie zdrowia, zmaltretowana i ostatecznie wyczerpana. Ponieważ groziły jej dalsze represje ukr. wała się na wsi pod Bydgoszczą. Rodzina otrzymała przesilenie do GG.

"Byliśm już wów zas w rzuceni z własnego domu i mieszkaliśm w oficynie przy ul. Dworcowej 58. Ojciec był zatrudniony w fabryce papy w Nakle. Dn. 20 lutego 1942r. w nocy, podczas wielkiego mrozu, zabrano całą rodzinę wraz z matką, która akurat przyjechała ze wsi, ze względu na ciężką chorobę ojca /zapalenie płuc/. Pomimo to, rodziców , brat lat 12 i mnie lat 17 wywieziono do obozu w Potulicach, gdzie pracowaliśm przy budowie baraków . W lipcu 1942r. przewieziono rodziców i brat jako niezdolnych do pracy, do podobozu Smukała, gdzie panowały jeszcze gorsze warunki i głód większy niż w Potulicach.

Dn. 16 grudnia 1942r matka moja została zamordowana. W/g relacji naocznych świadków, uderzeniem siekiery w głowę.

Po wojnie, zwłoki pochowanych na cmentarzu więźniów, były częściowo ekshumowane i złożone w masowych grobach.

2 czerwca 1943r gdzie ponownie przewieziono ojca i brata, ojciec zmar

✓ Ja, w marcu 1942r, zostałam wywieziona na roboty rolne do Prus Wsch. do Walldorf k/ Elbląga. Następnie byłam znowu w Potulicach i 4jeszcze

w 3-ch innych obozach, tak że koniec wojny zastał mnie w środkowych Ni
Niemczech w Turynii.

Cała rodzina matki- uległa represjomokupanta:

- babka moja Józefa Kruszka zmarła po wyrzuceniu jej z własnego gospodarstwa w 1943r. w Słabomierzu k/Żnina, z wycięczenia i rozpacz po stracie dzieci- mojej matki Anny, syna Tadeusza i córki Anieli Wincenty Kruszka- aptekarz, Walentyna Kruszka oraz Leon Kruszka właściciele dużych gospodarstw rolnych- wywłaszczeni i wyrzuceni ze swych domostw:

- bliscy krewni- Dionizy Kruszka- student medycyny z gniezna/ Un.Poznań/ zginął w obozie konc. Dachau:

- bratanek matki- Janusz Klimek l. 19 wywieziony na przymusowe roboty do fabryki szklanej waty - zmarł 1943r. na skutek zapalenia płuc:

- kuzyn- ks. Dziekan Stefan Kruszka z Grodziska Wlkp. wywieziony do GG. zmarł .

Reszta krewnych wyrzuceni ze swych domostw, częściowo wywiezieni do GG

IV.

Nie aktualne.

V.

Charakterystyka osobowości. Odznaczała się wielkim patriotyzmem, wychowując w tym duchu dzieci. W okresie Powstania Wielkopolskiego mobilizowała młodzież do akcji bojowej. Przygotowywała też środki opatrunkowe dla Powstańców Wielkopolskich. Zabierała głos na łamach lokalnej prasy międzywojennej, na temat z zakresu pedagogiki.

Natura aktywna, dobra organizatorka, odważna i pełna poświęcenia. Umysł lotny, inteligentna.

Matka moja Anna Wojczyńska, pochodziła z rodziny Kruszków, znanych wśród Polanii amerykańskiej. Stryj matki Michał Kruszka piastował godność senatora USA- wybrany na to stanowisko, jako pierwszy z emigracji polskiej.

Brat jego, ks. Wacław Kruszka, opracował pierwszą obszerną historię w wychodźstwa polskiego w Stanach Zjednoczonych, wydaną tam drukiem.

VI

1. Nazwisko relatorki: CHYLARECKA Maria

adres: Gdynia 81-407 ul. Chopina 11 m. 43.

nr. dow. osob. AB 236 1202 wyd. 18.5.1976.przez Prezyd. m. Gdyni.

24. Źródła informacji: Współdział mój własny w martyrologii posiadam dokumenty:

1. listy matki w jez. niemieckim- do mnie- szt. 21

2. listy ojca z obozu " 27

3. listy brata z obozu " 18

4. świadectwo zgonu matki

5. liczne fotografie matki, ojca- brata matki

masowych grobów w obozie Smukała- domu dziadków

tablicy na budynku poczty upamiętniającej w Juncewie wyruszenia kom: do Powstania WLKP. pod dowództwem brata matki Tadeusz obelisku pod wsią Domachowo k/Żnina w miejscu rozstrzelania Tadeusza Kruszki

- wycinek z prasy/ Dziennik Bałtycki Nr. 177 z 1968r mówiący o wspomnieniach w prasie polonijnej USA o 50 leciu zgonu Michała Kruszki

- książkę napisaną przez ks. Wacława Kruszkę z Milwaukee USA pt" Siedem siedmioleci" wyd. w 1924r. oraz książkę- pamiętnik "Listy z podróży do Ameryki"

Nazwiska Michała i Wacława Kruszków, figurują w Wielkiej Encyclopedii polskiej.

Maria Chylarecka.

Gdynia 12.IX. 1978r.

Załączniki:

1: Wyciąg z Dziennika Bałtyckiego" 50lecie zgonu Michała Kruszki

III. / 1. Materiały dotyczące rodziny relatora -
- Wojskowej Armii 2 d. Kruske

1. 50 - lecie zgonu Michała Kruski [w:] Dziennik
Baltycki w 177 / 7478 a 1968, s. 4, ksero

k. 1 s. 1

50-lécie zgonu Michała Kruszki

Michał Kruszka był jednym z najbardziej zasłużonych działaczy Polonijnej amerykańskiej i pierwszym Polakiem wybranym w 1892r. na senatora w Stanach Zjednoczonych. Stąd też prasa polonijna przypomina o 50- ciu leciu zgonu wybitnego Polaka, pisząc o jego zasługach.

Urodzony w Sławomierzu koło Żnina w 1860 roku przybył do Stanów w 1888r. i już po czterech latach zdobył sobie tak już uznanie rodaków i współobywateli innych narodowości, że wysunięto jego kandydaturę do Senatu ze stanu Wiskonsin.

Jako senator, Michał Kruszka ostro występował przeciw stosowanemu powszechnie przez władze amerykańskie rejestrowaniu przybywających z poszczególnych zaborów Polaków jako Rosjan, Niemców czy Austriaków i doprowadził do tego, że wpisywano ich właściwą narodowość.

M. Kruszka wydał w MILWAUKEE polonijne pisma "Tygodnik Anonson" a następnie miesięcznik "Prasa Polska". Był prezesem Stowarzyszenia wydawców pism codziennych w Milwaukee. Spowodował też, że zarządzenia miejskie w tym mieście ogłaszane były również w języku polskim. Zmarł w 1918 roku, a jego brat, ks. Wacław Kruszka, napisał pierwszą obszerną książkę- historię wychodźstwa polskiego w Stanach Zjednoczonych.

K. 996/2784 Pom.

Powst. Wlkp
Potulice - Smukata
Bydposzcz
terror

+ WOJCZYŃSKA Anna
2 d. Kruszka

̄. Narwisowe karty informacyjne

k. 5

S. 21. 1. 1. 1.

Bydgoszcz 1

Pomocze

B. 267 / Bydgoszcz

Obóz Smukajka

+ Wojcylńska Anna

Kruszka

Nazwisko i imię

Nazwisko panięskie

Pseudonimy

Nazwiska używane w czasie okupacji k/zimna

Wincenly z Jozefa z d. Kwol

15. IV. 1895 Siobonice

Imiona rodziców, nazwisko matki

Data i miejsce urodzenia

16. XII. 1942 Smukajka

Adres obecny

Data i miejsce śmierci, ew. przyczyna

ZRÓDŁA I ZAPISY BIOGRAFICZNE:

Bydgoszcz

JUB

Władysław Śrebas "Pamięć bydyński
oskerse" Bydgoszcz 1946 r. 8 op. 147
Księga Główna Obrazu Kermes
i Smulkał
(poch. Stalowski per. Zinn)
rel. córki Marii Chyłowackiej z 1978 r. nr.

rodzina Kusiaków pochodzą z Polonii Amerykańskiej
brat-pobratanie 15 k. polski. Anna - kilkakrotnie areszt.
i zwalenię w 1942 r. cała rodzina aresztowana - wywie-
żona do obozu w Sobiborze, w lipcu przewieziona do Smulkał.
brat 12 lat i 11 lat - chory ojciec 16.XII 42 zamordowano -
niekiedy w g. 2.6.1943 ojciec zmarł. 11 marca 1942
na roboty do Niemece.

Bydgoszcz
pow. AK

2

1942⁺ Wojskowa Armia

nb. Stosunki Miast. Walki ... 5432

now. w Bydgoszcz

organizacja obrony przeciwlotniczej i kopania
kolej w Bydgoszcz, organizacja pomocy do
nieustraszenia w Powstaniu Wielkopolskim

21

267/I Bydgoszcz

533

2

3

+ Wojcyszka Anna
1942r. z d. Kruska

Relacje córki Marii Chyłowickiej - 1978
przebrane przez M. Dolicewo.

Bydgoszcz z rodziny Krusków (Polskie Amerykanie)
brat powstanie listop.

- Anna - kilkakrotnie areszt. i izolacja.

w II/42 cała rodzina aresztowana - wywieziona
do obozu w Podulicach

16/xii zamordowana w obozie w Sankale.

+ Wojcyszka Anna

Bydgoszcz,
tem, 4

Najlepsza część życia ludzkiego to miłość, bezimiennie i zapomniane akty dobroci i miłości.

W Wordsworth
Nadesłała JOLANTA RUDOLPH z LIPSKA

*

Anna Wojcyszka (1895 – 17 XII 1942), nauczycielka w Bydgoszczy. W 1918 r. organizowała młodzież do uczestnictwa w powstaniu wielkopolskim. Przed wybuchem II wojny światowej brała udział w organizowaniu obrony przeciwlotniczej i kopaniu rowów-schronów. W październiku 1939 r. aresztowana w związku z zatrzymaniem brata Tadeusza, powstanka wielkopolskiego, następnie zwolniona, aresztowana i zwalniania przez gestapo w Bydgoszczy jeszcze dwa razy – we wrześniu i listopadzie 1941 r. Od tego czasu ukrywała się. Kiedy jednak 20 II 1942 r. przyjechała do ciężko chorego męża do Bydgoszczy, aresztowana raz jeszcze z całą rodziną: mężem, 17-letnią córką i 12-letnim synem. Wszyscy zostali wywiezieni do obozu w Potulicach. W lipcu 1942 r. z mężem i synem, jako niezdołnymi do pracy, przewieziona do podobożu Smukała k. Bydgoszczy. Tam została zamordowana uderzeniem siekiera w głowę.

Walentyna 2005 r.
30 XII
(data 30.12)

+ Wojcyniska Anna
z d. Krowzka

Por. Wlkp. - terror

Potulice - Smukala

Bydgoszcz

Por. Wlkp. Terror

W - ~~997~~ 996/2784 Pom.

5

WOJCZYŃSKA Anna

®
BARBARA
CZŁUCHÓW

TECZKA WIĄZANA
"BEZKWASOWA" 250G

